

ՄԵՆԱՄԱՐՏ ՏԱՆԿՐԵՂԵԱՅ ԵՒ ԱՐԴԱՆՏԻ

(Ազատումն Երուսաղեմի, Երգ ԺԹ, 1-28)

Արդէն մահն և կամ խոհեմ խորհուրդն և կամ ահուզող՝
Փախուցիւ էր դէմ դնելէն իւրաքանչիւր հեթանոս.

Բայց Արգան միայն յամառ քաջութեամբ չէր բնաւ զատուիր
Այն պարիսպներէն՝ որոնց տիրած էր ոսոխն.

Անասան ինքն և վըստահ կը ցուցնէ դէմքն իւր դեռ եւս,
կու կըռուի՝ թէպէտեւ չորս զին թըշնամիք կը պատեն.

Մեռնելէ աւելի՝ կը վախէ ետ մըղուելէ,

Մեռնելով իսկ՝ կ'ուզէ դեռ եւս յաղթուած չերեւնալ:

Բայց ամէն մէկ խոցողէ դեռ աւելի զըժընդակ
կը համի վրան Տանկրեդի, հարուած մ'իրեն կ'իջեցնէ:

Իսկոյն կը ճանչնայ Ձէրքէզն անոր շարժմունքէն

Գործելու կերպէն, ծանօթ իւր զէնքերէն՝ թէ ինքն էր

Որ իրեն հետ կըռուեցաւ երբեմն և խօսք ալ տըլաւ

Թէ դառնար տի վեցերորդ օրն, այլ խոստմունքն օգ ելաւ.

« Ուրեմն այսպէս, գոչեց, խօսքդ կու պահես, Տանգրեդի,

« Այսպէս ուրեմն եկած ես այսօր մենամարտ ընելու:

« Ուշ կը դառնաս, և ոչ մինակ. բայց մի՛ կարծեր թէ մեքսեմ

« Արդ քեզի՛ հետ դէմ առ դէմ պատերազմով մըրցելու.

« Թէպէտ և այնպէս կ'երեւի թէ հոս եկած ես հիմայ

« Մեքենայից իբրեւ հնարիչ մը մանաւանդ քան մարտիկ:

« Զինուորներդ հապ՝ օն քեզ վահան ըրէ, զըտիր նորանոր

« Մարտակից քեզ գործիներ և կամ զէնքեր անսովոր,

« Բայց երբեք մի՛ յուսար, ո՛վ քաջրդ կինեբու դու սպանող,

« Զեռքէս իմ վերահաս զքեզ մահուանէդ ճողոպրել »:

Բարեմոյնըն Տանկրեդի արհամարհոտ զայրուածով
Երծաղեցաւ, և պատասխան տուաւ խօսքերուն խրոխտաբար.

« Ուշ կը դառնամ, այո՛, բայց լաւ գիտցիր որ քիչ ատենէն

« Վերադարձս իմ՝ շուտափոյթ քեզ մանաւանդ պիտի թուի.

« Եւ ըրձաս պիտի՝ որ քեզմէ զիս անջատած ըլլային

« Լեռներու շրջափայլ, կամ ծովն անջրպետէր մէջերինս.

« Բայց թէ ինչպէս ուշանալս իմ վատութեան կամ վախի՝

« Հետեւանք չէր, զայն փորձով հիմայ քեզ ցոյց պիտի տամ:

« Ե՛կ ուրեմն առանձին հապ՝ օն դու սպանողդ ինքնապանծ

« Մի՛ միայն հրականեբու և դիւցորեար քաջազանց,

« Իգասպան խոշորն ըզքեզ մենամարտի կը կանչէ »:

Այսպէս զուրցելով՝ իրեններուն կը դառնայ

Իսկոյն ձայն կու տայ՝ որ ետ քաշուին անոր փնասելէ.

« Ո՛վ դուք, դադրեցէք, կը գոչէ, զինք նեղելէ.

« Հասարակաց Թըշնամիէ աւելի իմ անձնական

« Թըշնամիս է դա, և հին երգմունք մ'իրեն կը պարտիմ »:

« ()ն, ուրեմն հկուր արդ վար իջիր, ձայնեց խորխտ Զէրքէզն,

« Առանձին կամ ընկերացդ հետ՝ ինչպէս կամքդդ կ'ուզէ.

« Ընտրէ քեզ բազմամբոխ կամ ասպարէզ մ'ամայի,

« Աննրպատ ինձ տեղն՝ ըզքեզ պիտոր ձեռքէս չազատէ »:

Ընդունելով փոխադարձ այս կերպ դժբնդակ հրաւերին,

Երկուքն ալ համաձայն կը դիմեն մեծ մըրցանքին.

Ատելութիւնն ալ կ'ընկերէ իրենց, և քէնն այս պահուս

Երկու անհաշտ Թըշնամիներն՝ իրար պաշտպան կը դարձնէ:

Բուռն եռանդ կը զգայ պատուոյ և անսահման իղձ սաստիկ

Տանկրեղի Հեթանոսին արեան, և այնպէս կարծէ

Որ բարկութեան պատուքն անցնել տի չըկընայ լիովին՝

Թէ ուրիշի մը ձեռքն անկից արեան կաթիլ մը հանէ.

Հեռուէն իսկ իրեն դէմ ելլող ամէն մէկ մարտիկ

« Մի՛ խոցեր » կը գոչէ՝ զինքն իւր վահանաւ ծածկելով.

Եւ այսպէս զինուորաց իւր սպառնալիւ և յաղթող

Զէնքերու միջէն ոստին իւր անխոց դուրս կը հանէ:

Քաղաքէն կը հեռանան՝ դարձնելով Թիկունքնին

Վրաններու մէջ զետեղուած պատերազմիկ զօրքերուն.

Եւ դէպ ի այն կողմ կը դիմեն՝ ուր նեղ ճամբայ մ'ողորուն

Կ'առաջնորդէ գաղտնապըտոյտ դարձուածներով քայլերնուն.

Եւ կու գտնեն ծրմակաւէտ անձուկ ձորակ մ' հովանուտ՝

Բազմաթիւ բլուրներէ շրջապատուած չորս դիէն,

Իրր յարմար Թատերաժայր մը կամ կրճուի ասպարէզ,

Կամ որսերու արձակարան մը շրջափակ պատնիշած:

Այստեղ երկուքն ալ կանգ կ'առնեն. սակայն Արգանտ մըտախոհ

Աչքերն իւր վըշտալիւ քաղաքին կողմ կը յառէ:

Տեսնելով թէ Հեթանոսն ասպարէ զուրկ է մնացեր՝

Իրենն ալ Տանկրեղի մէկդի նետեց, և ըսաւ.

« Արդ ի՞նչ մըտածմունքի մէջ ընկըղմած կը կենաս.

« Կը խորհիս գուցէ վերջին սահմանուած ժամդ է հասեր.

« Թէ այդպիսի գուշակութեամբ մը պաշարուած կը վախես,

« Գիտցիր որ տարածամ է զգացած վախդ այս պահուս »:

« Այն քաղաքին վրայ կը խորհիմ ես, պատասխան տուաւ Արգանտ,

« Որ Թագունի մ'էր հինաւորց Պաղեստինի աշխարհին,

« Եւ յաղթուած կը զլորի կ'իյնայ, և զուր տեղ նեցուկ

« Զանացի ես ըլլալու իւր չարաքախտ կործանման.

« Եւ կը խորհիմ որ դուզնաքեայ վրէժ մ'է զգացած զայրութիս

« Քու զլուխդ՝ զոր Երկինք հիմայ իմ ձեռքս կու տան »:

Լռեց, և դէմ առ դէմ կու գան զգուշահայեաց շարժմունքով,

Զի երկուքն ալ քաջագէտ են մէկմէկու կորովին:

Թեթեւանդամ է և ճրկուն ճապուկ մարմնով Տանկրեղի,

Կարգէ դուրս երազոտն երազածեռն է շարժմամբ.

Ուսով չափ իրմէն բարձր է Արգանտ, շատ աւելի

Գերազանց է յաղթանդամ և պընդակազմըն մարմնով:

Շուռ կու գայ Տանկրեդի ծոած և ինքիրեն մէջ ամփոփ՝
Պատրաստ յարձրկելու զաղտամեա ներս սպրդելու,
Իւ սուրն իւր՝ թըշնամի սրոյն անդադար հետամուտ՝
Զայն շեղելու համար ամէն տեսակ արուեստ կը փորձէ:

Բայց ուղղորդ ու կանգուն կեցած Արգանտ վիսապանծ՝
Կը ցուցնէ նոյնօրինակ արուեստ՝ տարբեր շարժմունքով.
Յաղթ բազուկն իւր՝ կըրցածին չափ դէպ առաջ պարզելով՝
Կու փընտռէ ոչ թէ ոսոխին սուրն՝ այլ մարմինն ուղղակի.
Նա կը փորձէ հարուածելու հնարներ ամէն մէկ վայրկեան,
Սա ամէն մէկ շարժուածին՝ սուրն երեսին դէմ կ'ուղղէ,
Կը սպառնայ, և ուշադիր զգուշութեամբ զուր կը հանէ
Անոր ամէն ջանքերն՝ յանկարծ ու զաղտնի ներս խոթելուն:

Այսպէս նաւական պատերազմի ժամանակ,
Երբ ծովուն երեսը չեն խռովեր նոտոսն և կամ լիփս,
Անհաւասար երկու նաւեր՝ կու մըղեն կոխ հաւասար.
Զի գերազանց է բարձրութեամբ մէկն և միւսն ալ շարժմամբ.
Սա դարձադարձ պըտոյտներով կը յարձրկի և շըրջի
Միւսին խելքէն դէպ ի ցըռուկն, իսկ նա անշարժ կը կենայ.
Բայց երբ իրեն գայ մօտենայ թեթեւաշարժ նաւն երազ՝
Իւր ահեղ բարձրութենէն կը սպառնայ մեծ աւերած:

Մինչդեռ դարձեալ Տանկրեդի ներս թափանցելու կը փորձէ,
Մէկդի հրելով սուրն՝ որ իրեն դէմ երկընցած կը տեսնէ,
Կը շողացնէ պողովատիկն Արգանտ, և սուր ծայրն անոր
Աչքերուն կը դարձնէ. նա պատըսպարուիլ կը փութայ:
Բայց այնպիսի երազ և այնքան սաստկութեամբ Հեթանոսն
Հարուածն իւր կը կանխէ ետ նահանջել շտապողին,
Որ ասպետին կը խոցէ կողն, և խոցելուն հետ կ'ըսէ.

« Որախաղի մէջ, վա՛շ, ճարտար սուսերամարտն յաղթուեցաւ »:

Սաստիկ զայրութէն և ամօթէն Տանկրեդի
Խնքզինքը կ'ուտէ, զանց կ'ընէ սովոր նկատուածներն,
Իւ այնպիսի կերպ փոխադարձ վրիժառութեան կը բաղձայ,
Որ յաղթելու դանդաղութիւնն ալ պարտութիւն կը դատի:
Սրով միայն ծաղրածութեանն այն պատասխան կը դարձնէ,
Սաղաւարտին դէմ շըրջելով ծայրն՝ ուղղակի աչքերուն.
Հարուածով մ' Արգանտ հարուածն այն կը բաղխէ, բայց արդէն
Տանկրեդի ոսոխէն կէս սրոյ խըտըցաւ մ'է հիռու:

Երազածիր այն ատեն ձախ ոտքն իւր առաջ կը նետէ,
Իւ ահեկաւ ոսոխին աջ բազուկն անշարժ բըռնելով՝
Աջոյն իւր ետեւէ ետեւ աջեակ սնակըշտէն
Մահացու հարուածներով կը խոցոտէ թըշնամին.

« Պատասխանս այս աւասիկ, կ'ըսէր, յաղթող վարպետին
« Յաղթըւած սուսերամարտը կու տայ իւր կողմանէ »:

Կու մըռնչէ Չէրքէզն, ամէն կերպ գալարուի կու ցընցէ,
Բայց գերի բազուկը չի կըրնար քաշել ազատել:

Վերջապէս սուրն իւր Արգանտ թող տալով առկախ շրջթայէն,
Գօտեմարտ ըմբիշի մ'պէս թըշնամոյն փաթթուեցաւ.
Տանկրեդի ալ նոյնն ըրաւ, և բուռն տոկ պընդութեամբ

Մէկըզմէկ սեղմած՝ զիրար կը պատատեն կու ճընշեն.
Ոչ աւելի սաստկութեամբ վեր վերցուց անմահն Աւկիդէս
Անճոռնի հսկայն՝ վաղեմի ասպարիզէն և ճըմլեց,
Որչափ հոս ասոնց հուժկու և կարշապինդ բազուկներն
Ուժգնապիւրկ հազարումէկ կ'ողորէին հանգոյցներ:

Այնպիսի կերպ պատատումունք և ցընցումներ գործեցին՝
Որ երկուքն ալ մի և նոյն ատեն երկիր զլորեցան,
Կամ արուեստն և կամ յաջող բախտն Արգանտի օգնելով՝
Աջ բազուկն ազատ, իսկ ձախն իւր ոսոխին ներքեւ մնաց.
Ախոյեանին իւր ծանրութեան տակ արգիւլուած էր սակայն
Փռանկ ասպետին յարմարագոյն ձեռքն հարուածներ կըշռելու.
Տեսնելով որչափ աննըպատ ու վտանգաւոր էր դիրքն իւր՝
Իսկոյն ինքզինքն ազատելով միւսէն՝ ոտքի վրայ ցատեց:

Քիչ մ'ուշկեկ կը կանգնի վեր, և կանգնելէն կանխագոյն
Դանր հարուած մը սայրացի Հեթանոսին վրայ կ'իջնէ.
Բայց ինչպէս մի՞ և նոյն պահուն սաղարթագեղ զագաթն իւր
Եւրոսի դէմ կու ճրկէ թեղօշն և վեր կը վերցնէ,
Այսպէս արութիւնն իւր սեփական կ'ամրառնայ
Կը կանգնէ զինքն ինկնալու դիրքէն դարձեալ վեհաբերձ.
Կը սկըսին նորէն հոս դէմ առ դէմ տեղալ հարուածներ,
Մենամարտն ալ՝ արուեստէ զուրկ՝ ահռելի կը դառնայ:

Տանկրեդեայ այլ և այլ կողմէն արեան վտակներ կը հոսեն,
Հեթանոսին մարմնէն սակայն հեղեղօրէն կը վիժեն.
Կատաղութիւնն արդէն նուաղած է զօրութեան քաղուելէն,
Շիջանուտ բոցի մը պէս՝ որ չունի սնունդ բաւական:
Տանկրեդի՝ որ կը տեսէր արիւնաքամ բազուկով
Ոսոխին հետզհետէ կըշռած դանդաղագոյն հարուածներն,
Հեռացնելով իրեն վեհանձըն սըրտէն բոլոր բարկութիւնն,
Հանդարտօրէն կ'ուղղէ խօսքերն անոր՝ ետեւ քաշուելով.

« Անձնատուր եղիր, ո՛վ քաջ մարդ, և քեզի յաղթական
« Թանձն առ ճանչնալու զիս և կամ բախտս աջողակ.
« Ոչ մըրցանակ յաղթանակի, ոչ կողոպուտ ես կ'ուզեմ,
« Եւ բնաւ ես իրաւունք մը քեզմէ չեմ պահանջեր»:
Չեղաւ երբեք կեանքին մէջ այնքան Հեթանոսն ահռելի՝
Որքան նոյն պահուն, բոլոր կատաղութիւնն յուզելով՝
Պատասխան տուաւ. « Կը պարծիս ուրեմն իրել յաղթական,
« Եւ Արգանտը վատութեան կը յանդըգնիս հրապուրել:
« Քու բախտըդ րանեցուր. ամենեւին վախ չունիմ,
« Եւ ոչ ալ խօջ յանդըգնութիւնդ այդ անպատիժ տի թողում»:
Ինչպէս ջահ մը՝ որ վերջին պահուն բոցերն իւր աղօտ
Կը բորբոքէ յանկարծափայլ և լուսարձակ կը մարի,
Կ'արծարծէ այսպէս նըւաղկոտ արիւնն իւր գոռ բարկութեամբ՝
Շիջեալափառ կորովին նոր արութեան ոյժ շընչելով,
Եւ զրեթէ վերահաս մահուան յետին վայրկեաններն
Արիական պայծառ փառքով մը ձեռնարկեց կընքելու:
Այլ ձեռքին հետ միաձոյլ կըցնելով ձեռքն իւր ահեակ,
Կըրկնակի զօրութեամբ կու կըշռէ սուր պողովատն,

Եւ շեշտահար բախմամբ՝ մէկզի կը հրէ սուսերն ոսոխին
Որ իրենին կը դիմադրէ, և կ'անցնի բուռն թափով
Փռանկ ասպետին ուսէն՝ կողէ կող մինչեւ կուշտը կ'իջնէ,
Եւ վէրք վէրքի վրայ բազմաթիւ խոցուածներով կը բանայ:
Չես սասանիր դու, Տանկրեդի, զի բռնութիւնըն քեզի
Պարգեւած է անվեհեր սիրտ մ'անկարող վախնալու:

Դա կու կրկնէ սարսափելի հարուածն, այլ ոյժն և զայրոյթ
(ոգի'ն մէջ կու ցրուէ վարկաբազի բռնութեամբ,

Չ'իրեն դէմ շողացած հարուածին ուշ դարձնելով՝
Տանկրեդի շուտ մը ցատքելով հեռուն՝ ինքզինքն ազատեց.
Իսկ դու մարմնոյդ ծանրութենէն՝ չըկընալով զքեզ բրոնի՝
Երեսիդ վրան խնալով, Արգանտ, երկիր փռուեցար.

Ինքիրենդ ինկար, և այսքան բախտաւոր զրոնուեցար՝
Որ զգետնելու զքեզ պարծանքէն քու թըշնամիդ զըրկեցիր:

Բացուած վէրքերը՝ կործանումն այն աւելի փետեկեց,
Եւ արիւնն ալ յորդավէժ անոնցմէ դուրս ողողեց.

Կը յեցնէ ահեակն երկիր, ուղղորդ ծընկան վրայ գալով՝
Այլ ձեռքովն Արգանտ ինքզինքը պաշտպանել կը ջանայ:
« Անձնատուր եղիր », դարձեալ գոչեց ասպետն յաղթական
Մ'արդասէր զգացմամբ՝ առանց իրեն վընաս հասցնելու.
Իսկ նա նոյն պահուն ծածուկ կու մըխէ սուրն իւր յանկարծ
Եւ կրունկը խոցելով՝ դեռ սպառնալիք կը ցուցնէ:

Կատաղի ցաւմամբ գոչեց այն ժամանակ Տանկրեդի.
« Այսպէս դու, դրուժան, կը զեղծանիս զթուքենէս »:
Յետոյ սուրն իւր խորամուխ խոթեց կըրկին ու կըրկին՝
Դիմապանէն մինչեւ ուղեղն երկաթը թափ անցնելով:
Մեռաւ Արգանտ, և մեռաւ այնպէս՝ ինչպէս միշտ ապրեցաւ.
Անվըհատ ոգւով՝ մեռած պահուն ալ դեռ կը սպառնար.
Խորիւտ և մոլեգին, ամբարտաւան և ահեղ

Վերջին իւր շարժումներն եղան, վերջին հագագներն:

Սուրը պատեանն անցուց դիւցազն, և յետոյ ջերմ եռանդեամբ
Յաղթանակն այն և պատին իւր՝ Աստուծոյ ընծայեց:
Արիւնըռուշտ բայց մենամարտն այն գրեթէ գուրկ էր թողած
Կենսական զօրութենէ նաեւ ասպետն յաղթական.

Շատ կը վախէ որ դիմանալ չըկընայ ոյժն ոգեթափ
Մ'ինչեւ բանակը դառնալու ճանապարհի շարժումներին.
Սակայն առաջ կ'երթայ, և այսպէս յամրաշարժ քայլերով
Կը սկըսի դարձեալ նախկին եկած ճամբան կըտրելու:

Բայց ոչ երկար տեղ քաշքըշել կըրնայ իրանն իւր տըկար,
Որչափ ինքզինքն ըստիպէ՝ այնչափ սաստկագին կը նեղուի.
Ուստի գետին նըստաւ, և զլուին ալ դէպ ի վար հակելով՝
Եղեգի պէս դողդոջուն բազկին վրայ դէմքն իւր յեցուց.
Կը հոլովին կարծես աչքին դէմ երեւցած առարկայը,
Էւ օրուան լոյսը կամաց կամաց խաւար կը դառնայ.
Հուսկ ուրեմն կու մարի, և յաղթականն յաղթեալէն՝
Դիտող աչքի մը՝ գրեթէ բնաւ տարբերութիւն չ'ընծայեր: